

Posudek oponenta habilitační práce

JUDr. Jiří ŠOUŠA, Ph.D.

Právní úprava amnestie v letech 1918 – 1953 v českých zemích

Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2018, 451 s.

Náročnost tématu

Problematicke amnestií (snad s výjimkou rehabilitací) právní ani historickoprávní věda dlouho nevěnovala příliš velkou pozornost. Až amnestie prezidentů V. Havla a V. Klause vyvolaly řadu reakcí nejen v politice a publicistice, ale též v odborných právnických kruzích. Ve snaze přiblížit motivace, obsah a dopady amnestií vyhlášených v letech 1918 až 1953 proto autor musel vykonat spoustu mravenčí práce a vesměs se při tom obracet k podzákonným právním normám a k archívním materiálům, vztahujícím se k jejich přípravě i k hodnocení jejich reálných dopadů.

Lze proto konstatovat, že zpracování zvoleného tématu bylo náročné na čas i na odbornou erudici autora.

Cíl práce

Autor v *Úvodní kapitole* konstatoval, že „*usiluje o historickou a kritickou diskurzivní analýzu*“ problematiky amnestií a chce závěry, do nichž jeho práce vyústila, přispět z pohledu diachronní komparatistiky „*do tzv. sporu o amnestii*“ (s. 7). Lze konstatovat, že jeho práce vytyčené cíle naplnila.

Autor podle mne přesvědčivě hájil opodstatněnost institutu amnestie jako jednoho z legitimních nástrojů složitého vyvažování mocí ve státě s tím, že jej nelze nahlížet jen z pohledu posledních dvou amnestijních aktů. Čtenáře však nutně musela napadnout i otázka, zda lze na základě tak důkladného exkurzu do minulosti najít cestu, jak legislativně technickými opatřeními předejít vyhlášení amnestijních aktů, které budou budít takové emoce, jako poslední amnestie. Škoda, že si autor podobnou otázku nepoložil.

Teoretická a obsahová úroveň práce

Jak plyne z již naznačených záměrů autora, v členění obsahu své práce se po úvodních výkladech důsledně držel chronologie.

Práci otevřel „*Prologem aneb Předmluvou*“, v němž oprávněně konstatoval, že „*recentní kontroverzní vnímání tohoto institutu není dáno jeho vlastní právní povahou ani snad přílišnou četností amnestií, nýbrž právě podobou a dopady několika posledních rozhodnutí a vyzněním diskuzí s nimi spojených*“ (autora „*spojenými*“; s. 7) a předjímal, že „*při zachování jistých elementů přípravy, obsahu a provedení amnestie na základě poučení z historie, má tento právní institut svůj smysl i v budoucnosti*“ (s. 7-8).

Jak je u kvalifikačních prací zvykem, v úvodní kapitole se soustředil na vymezení tématu, zdůvodnění jeho volby, sledované cíle, metody, postup zpracování, současný stav poznání a

použité zdroje. Možnou výhradu, že nevěnoval více pozornosti srovnání s právními úpravami v jiných státech, nepřímo, ale přesvědčivě vysvětlil (a pádným argumentem je i rozsah odevzdané práce).

Z jednotlivostí:

Chyba v přepisu citace J. Kysely („úvod“ místo správného „důvod“; s. 11) mne přiměla podívat se do citovaného článku, kde jsem zjistil, že autor do souvislé citace spojil text ze dvou míst, přičemž podstatná část jím citovaného textu se netýkala jen diachronního srovnávání.

Vedle toho, že se na s. 21 až 22 kumulují stylistické nedostatky (poslední věta druhého odstavce, poslední odstavec začínající na s. 21) a překlepy („od Boží milosti“; „50. století“), najdeme zde i pozoruhodné sdělení. Autor píše o amnestiích „z období pomnichovského autoritativního státu, resp. nacistické totality“ a myslí tím logicky obě tato období. Když však vyjdeme z jazykového výkladu, příslovce „respektive“ znamená „přesněji řečeno, vlastně, popřípadě, lépe řečeno“, tedy oba termíny, ve spojení s nimiž je použito, by se měly alespoň z části překrývat, což samozřejmě v tomto případě neplatí (dojem jejich překrývání ještě umocňuje odkaz, nesprávně umístěný až za nacistickou totalitu).

Podle jakých kritérií autor rozlišuje „práce odborné“, když k nim řadí i Peroutkovo *Budování státu* a paměti současníků, a popularizační práce (s. 42)?

V dalších kapitolách se J. Šouša postupně věnoval amnestiím v etapách chronologicky vymezených podle mezníků politického a ústavního vývoje. Pojednal tedy o amnestiích z období ústavního provizoria po vzniku Československa (1918-1920), amnestiích z dvacátých a podstatné části třicátých let (1920-1938), amnestiích z let 1938-1945, které vnitřně rozčlenil na amnestie z druhé republiky, z Protektorátu Čechy a Morava a vyhlášené orgány prozatímního státního zřízení v Londýně, amnestiích z období tzv. třetí republiky (1945-1948) a konečně o amnestiích z let 1948-1953. I když se výběr roku 1953 jako konečného mezníku snažil odůvodnit věcnými argumenty (s. 22), považuji jej za pragmatický kompromis mezi autorovým úmyslem zachytit vývoj amnestií v co nejdelším časovém úseku, včetně doby po uchopení moci komunisty, a narůstajícím rozsahem jeho práce (ten ostatně autor jako limit také vzpomenu).

Jednotlivé autonomie autor představil vyváženě, v odpovídajícím rozsahu a struktuře. Snažil se odhalit jejich motivace, všiml si legislativně technické stránky i jejich reálného dopadu, vzájemně je porovnával. Nevývaroval se však drobných nepřesností.

Z jednotlivostí:

Před vznikem Československa neexistoval rakousko-uherský právní řád, nýbrž právní řád rakouský a právní řád uherský pouze s nepatrnými styčnými body (s. 92, 178).

Tzv. revoluční Národní shromáždění fungovalo i po 29. únoru 1920 (s. 109).

Na s. 110 uvedená třetí „kategorizace amnestijních aktů“ je vymezena chaoticky. Podle nejdříve uvedeného vymezení (první věta na s. 110) je zúžená, protože nezahrnuje dobu, kdy v čele státu stál Národní výbor, ani období po roce 1948. Níže je však její druhá (a zároveň poslední) etapa vymezena „až do roku 1938, resp. 1960“. Navíc první etapu autor vymezil dobou prezidentství T. G. Masaryka a prvními lety po nástupu E. Beneše, ovšem druhá začíná už „od poloviny třicátých let“.

Autor tu navíc konstatoval, že období „od poloviny třicátých let až do roku 1938, resp. 1960“ představuje „většinu existence republikánského amnestijního právního

institutu“. Když se zaměřím na autorem zkoumané období let 1918 až 1953 a vezmu za bernou minci rok 1938, který do ní spadá, není to pravda. Když nebudu uvažovat v mezích let 1918 až 1953, nýbrž o celé době „*existence republikánského amnestijního právního institutu*“ u nás, případně jen v Československu, a za konec vezmu rok 1960, zase to není pravda.

Opravdu lze výčet činů zahrnutých do první československé amnestie považovat za „*snahu o první vymezení politických deliktů v legislativě Československa*“ (s. 118)?

Ústava z roku 1920 nebyla ve Sbírce zákonů a nařízení publikována 29. února, ale až 6. března (s. 149).

Na s. 213 autor píše: „*V roce 1922 byly vyhlášeny celkem čtyři amnestie.*“ Jinými slovy totéž opakuje na následující straně. Přitom však píše o amnestii z 13. února (s. 209), amnestijním rozhodnutí z 5. června (s. 213-214), dvou amnestiích z 22. července (s. 213, 214-216), amnestii z 24. července (s. 215), amnestii ze 7. září (s. 219), případně o nakonec plně nerealizované amnestii z 29. listopadu téhož roku (s. 215).

Který den představoval terminus ad quem pro spáchání trestného činu, aby se na něj vztahovala amnestie z roku 1928? Podle tvrzení na s. 228 to byl 28. říjen 1928 jako den vyhlášení amnestie. Ovšem na předchozí straně autor uvádí, že amnestie byla vyhlášena už 19. října.

Na s. 244 autor psal o Janu, nikoliv Josefu Šrámkovi a na s. 273 o Walthru von Brauchitschovi (ne Braunitschovi).

Na s. 246 se v jedné větě dočteme, že v roce 1938 bylo vedeno soudní řízení proti 3500 osobám pro delikty podle zákonů na ochranu republiky a o obraně státu, „*z toho ovšem pro trestné činy naplňující skutkové podstaty podle zákona na ochranu republiky pouze 62 ...*“. Hned v následující větě však konstatuje, že „*většina trestných činů naplňovala skutkové podstaty ..., rušení obecného míru podle § 14 a 14a zákona č. 50/1923 Sb. z. a n. (1312 osob) ...*“.

Pachatelé se dopouštějí skutkových podstat (s. 269)?

Obsahová logika chybí konstatování na s. 274: „*Mezi prameny ... náležely vedle německého trestního zákoníku delikty ...*“; (podobně na s. 343: „*... byly z amnestie vyloučeny trestněprávní delikty dle zákona č. 50/1923 Sb. z. a n. ..., dále tresty, které byly následkem retribučního soudnictví.*“).

S. 275: „*Státní ministerstvo pro Čechy a Moravu se sídlem v Berlíně*“?

Amnestie ze srpna roku 1945 se týkala jen **Čech** (s. 310)?

Není jednou z příčin kriminality spíše než nějaká „*hodnota sdílená společností*“ (s. 383; je-li sdílená, pak se s ní většina společnosti asi identifikuje) nesoulad mezi formálně proklamovanou hodnotou a „*každodenní realitou*“.

Formální úroveň práce

Práce obsahuje všechny požadované náležitosti. Na zdroje uvedené v bohatém seznamu použitých prací a dokumentů autor vhodně a v zásadě i formálně správně a jednotně odkazoval (ovšem v seznamu literatury bývá zvykem u článků ze sborníků a časopisů uvádět alespoň číslo úvodní strany; např. s. 21 a násl. nebo s. 21-39). Přesto musím konstatovat, že formální stránka, přesněji řečeno jazyková úroveň, je nejslabší složkou předložené práce, což je u habilitace, která má ambici být publikovanou knihou, na pováženou. Prohřešků proti naší

mateřtině se i v psaných projevech dopouštíme asi všichni, ale nesmí to přesahovat únosnou míru a zkreslovat obsah sdělení. Důsledkem častých chyb je navíc i to, že se pak čtenář jen velmi těžko soustředí na sledování vlastního obsahu.

K autorovu stylu patří koncipování dlouhých a složitých souvětí. To u právnických a právněhistorických textů není zcela neobvyklé, protože interpretované zákonné texty k tomu často přímo svádějí. Nicméně čtenáři to ztěžuje čtení. Ocení proto, když se autor snaží komplikovaným souvětím vyhýbat, nicméně je zpravidla ochoten komplikovanější styl akceptovat jako autorskou licenci. Horší je, když se v peripetiích některých souvětí ztrácí nejen čtenář, ale i autor. Výsledkem jsou pak stylistické prohřešky (chybějící nebo naopak přebývající čárky, vybočení z věcné vazby), takže skutečný význam sdělení se zatemňuje a čtenář si jej někdy musí domyslet (neboť věta nedává smysl, nebo sice dává, ale jiný, než autor chtěl, což je v konečném důsledku horší).

Příklady:

Chybějící čárka dává jiný význam například textu: „*Nad rámeček zbývá dodat, že přes vyřešení problému existence ozbrojených sborů, usilujících o rozbití Československa díky uzavření Versailleské a Saint Germainské mírové smlouvy, ...*“; (s. 132), nebo „*... věc, kdy pan I.Č. zastřelil pana J.I., protože nechtěl přejít přes hranice do Polska a uprchl*“ (s. 216).

Stylisticky se nepovedly též formulace „*realizace amnestijního aktu neměla neprobíhat ...*“ (s. 217) nebo „*abolice dle zákona na ochranu republiky ...*“ (s. 241).

Podobně některým sdělení dávají jiný smysl též poměrně časté překlapy.

Uherský trestní zákon o přestupcích (přestupkový zákon), tj. zák. čl. XL, nebyl vydán v roce **1878**, ale až v roce 1879 (s. 250).

S. 325: „*V Československu se naopak jednalo o novotu, byť amnestijní dualismus zde měl také, především v epoše ústavního provizoria, mezi lety 1918 – 1945, jistou tradici.*“

Trestní řád z roku 1950 nenesl **č. 88 Sb.** (s. 82), což ostatně sám autor o několik řádků níže uvedl na pravou míru.

Prosincová ústava nebyla **pololegální** (opakovaně na s. 91).

Asi to bude má nedostatečnost, ale dosud jsem se neseťkal s opakovaně použitým slovem „**judikativa**“ (s. 78, 153).

„*Notorietně známý*“ dekret č. 11 Úředního věstníku čsl. nepochází z roku **1945** (s. 201).

Na s. 308 zcela zřejmě nemá jít o 28. říjen **1948**.

Autorovi nelze upřít, že by si nebyl záludnosti dlouhých souvětí vědom, protože se je na některých místech snažil rozdělit. Ani to však bohužel nebylo vždy bez vady, protože k tomu někdy přistoupil zcela mechanicky a místo plnohodnotných vět vytvořil jen neúplná torza.

Příkladem:

a) Na s. 50 věta začínající: „*Zatímco ...*“.

b) S. 74: „*Jako např. jmenování a odvolávání ministrů ... a některé další dokumenty.*“

c) S. 293: „*... jako soupeřící principy proti sobě byla postavena úvaha, 'že není ... správné pardonovat činy, které subjektivně nebylo možné odůvodnit pohnutkami osvobození a spravedlivé odplaty'.*“

Obecně chvályhodná je autorova snaha členit práci na nepřiliš obsáhlé odstavce. Bohužel to zase není bez problému. Tak jako z jedné strany výstavba vět a z druhé strany členění na kapitoly a celý text musí mít svou logiku, mělo by mít logiku i členění kapitol na odstavce. Jednotlivé odstavce by měly být svébytnými celky a v zásadě by neměly spojovat k sobě nepatřící informace nebo naopak logické celky trhat tam, kde sdělení plynule pokračuje. To se však autorovi velmi často stávalo (namátkou s. 85, 101, 128, 231, 291, 304, 313, 314, 342, 343, 351, 365, 375, 379).

Závěr:

Práce je uceleným a propracovaným pohledem na vývoj zkoumané problematiky, i když po formální stránce vykazujícím povážlivé prohřešky. Autor jí prokázal potřebnou odbornou erudici, znalost širších souvislostí zkoumaného problému a schopnost svou materii systematicky uspořádat a na odpovídající odborné úrovni, vyložit.

Doporučuji proto, aby se předložená habilitační práce stala po úspěšné obhajobě podkladem pro

udělení vědecko-pedagogické hodnosti docent.

V Brně 29. 04. 2019

Ladislav Vojáček